

MEVLEVÎLER- ŞİİR, MÛSİKÎ VE TARİH BAKIMINDAN
AHMET MÎTHAT BAHÂRÎ BEYTUR

Haz: Doç.Dr. Hikmet Atik, İlâhiyât Yayınları, Ankara 2017, 345 s.

Öğr.Gör. Şule HAMŞIOĞLU
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi

Ben sağ olduğum müddetçe Kur'ân'ın kölesiyim, bendesiyim
Ben, Muhammed Muhtar'ın yolunun tozuym,
Benim sözümden, bundan başkasını bir kimse naklederse
Ben ondan da bîzârim, o sözlerden de bîzârim¹

diyerek hayat felsefesinin, dini yaşamak olduğunu belirten Mevlânâ kendi asrından itibaren hem tasavvuf anlayışı hem de *Mesnevî*'siyle geniş kitleleri etkilemiştir. Mevlânâ'nın vefatından sonra (1273) oğlu Sultan Veled (ö.1312) ve torunu Ulu Ârif Çelebi (ö.1320) tarafından kurumsallaştırılan Mevlevîlik Türk toplumunun sosyal, kültürel, siyasî ve dinî yaşantısı üzerinde derin izler bırakmıştır.

Osmanlı coğrafyasını bu ölçüde etkileyen Mevlânâ, ilhamını Kur'ân ve hadislerden alarak Mevlevîliğin merkezine sevgi, güzellik, iyilik, doğruluk ve güzel ahlâkı yerleştirmiştir.

Bu anlamda Mevlânâ ve Mevlevîlik sadece içinde doğup yaşadığı Türk toplumunun değil aynı zamanda modern dünyanın da vazgeçilmez bir değeridir. Bu yüzdendir ki tarihî süreç içerisinde ve günümüzde Mevlânâ ve Mevlevîlik hakkında itinalı araştırmalar sonucu ortaya çıkmış birçok bilimsel çalışma bulun-

¹ *Mevlâna, Rubailer, çev. Nuri Gençosman, İstanbul 1986, s. 216, rubai: 1052*

maktadır.

Bu amaca hizmet için hazırlanmış, tanıtmayı amaçladığımız *Mevlevîler- Şiir, Mûsıkî ve Tarih Bakımından-* kitabı ön söz, giriş, bibliyografya, eserin metni bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın sonuna -araştırmacıların istifade etmesi amacıyla- hazırlanan eserin orijinali eklenmiştir.

Mevlânâ ve Mevlevîlik hakkında tercüme ve telif birçok eser kaleme alan Bahârî'nin kaynaklarda kayıp olduğu belirtilen *Mevlevîler- Şiir, Mûsıkî ve Tarih Bakımından-* eseri Doç. Dr. Hikmet Atik tarafından bulunarak günümüz harflerine aktarılmıştır.

Eser, 20. yüzyılda yaşamış, Mevlânâ hayranı, Mevlânâ ile ilgili birçok eser yazmış, son devir Bahâriye Mevlevîhânesi postnişini Ahmet Mithat Bahârî Beytur tarafından kendi el yazısıyla defter halinde yazılmıştır. Eserin konusu Mevlevîlikle ilgili semâ', semâ'-zen, Mevlevî âyini, tarikat, tekke, tasavvuf, Mevlevîhâneler, Mesnevî takriri gibi kelime ve kavramlar olup tarihe, edebiyata, Türklüğe, Türk'ün mistik yolu Mevlevîliğe hizmet gayesiyle yazılmıştır.

Eserin ön sözünde (s. 13-15), kitabın hazırlanmasındaki gaye Mevlânâ ve Mevlevîlik üzerinden kısaca açıklanmıştır. Mevlânâ'nın yaşam felsefesinin, eserlerinin, öğretilerinin ve Mevlevîliğin öneminden, yaşadığımız çağa etkilerinden bahsedilmiştir.

Ahmet Mithat Bahârî 'nin kayıp bilinen bu eserinin hazırlanmasına sebep, oldukça hayreti mucip bir bilgi verilmiş; eserin hazırlanmasındaki gaye belirtildikten sonra eserin içerik ve üslûbuyla ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Ayrıca eserin hazırlanma seyri kısaca açıklanmıştır.

Giriş kısmında (s.17-31) 20. yüzyılda Mevlevîlik, Ahmet Mithat Bahârî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. 19. yüzyılın sonu 20.. yüzyılın başında Osmanlı Devleti'ndeki siyasî, sosyal, kültürel ve dinî açıdan meydana gelen değişimin tasavvufa etkisine, Mevlevîliğin içinde bulunduğu problemlere, Mevlevîliğin yenilik hareketlerine karşı tavrına değinilmiştir. Bu bölüm hazırlanırken faydalanılan kaynaklara işaret edilmiş, çalışmanın ağırlık noktası 20. yüzyıl Mevlevîleri olduğundan kaynakların seçimi de bu konu etrafında olmuştur. Devlet adamlarının Mevlevîlere bakış açısı, Mevlevîlerin devlet yönetimine etkisi, Balkan Savaşı ve millî mücadeledeki rolleri vurgulanmıştır. Cumhuriyet döneminden 1990'lı yıllara kadar Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili ilmî çalışmaların seyrine değinilmiş, yurt içi ve yurt dışındaki semâ gösterilerinden, yurt dışı da Mevlevîhânelerin kurulmasından bahsedilmiş, Mevlevî kültürünün yayılıp benimsenmesinden hatta Mevlânâ'nın 700. ölüm yıldönümü nedeniyle Unesco'nun aldığı karar doğrultusunda 1973 Aralık ayında Mevlânâ'nın törenle anılması bilgileri verilmiştir (17-24).

Akabinde Mithat Bahârî'nin hayatı ve eserleri, bu kısım hazırlanırken faydalanılan kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Bahârî'nin *Mihrâb-ı Aşk* eserinde yer alan ve neden "Bahârî" mahlasını aldığını zarif bir üslûpla ifade eden "*Mahlasım*" adlı şiirine yer verilmiştir:

*Doğduğum mevsim mevsim-i bahârîdir
Kalemimden o feyiz cârîdir*

*Mevlevîhâne-i Bahâr'i'de
Mürşidim hem Cenâb-ı Fahrîdir*

*Neşve-i câm-ı 'aşk-ı Mevlânâ
Gönlüme her deminde sâridir*

*Bana bir ma'nevî rebî'den
Bu tecellî-i Kird-kârîdir*

*Mahlasım bak kitâb-ı şî'rimde
Bu sebebden benim Bahârî'dir*

Ayrıca Bahârî'nin Mevlvî kimliğinden, Mevlânâ aşkından, Mevlânâ felsefesinin yayılması doğrultusunda yaptığı çalışmalardan bahsedilmiştir (26-29).

Daha sonra *Mevlevîler- Şiir, Mûsikî ve Tarih Bakımından*- adlı eserin hazırlanış aşamasından, eserin konusu ve bölümlerinden bahsedilerek giriş kısmı tamamlanmıştır (29-31).

Bibliyografyadan (s.32-38) sonra yaklaşık yüz elli sayfadan oluşan Eserin Metni bölümü yer almaktadır. Eserin Metni bölümü, yazarın eserine verdiği isimle başlamaktadır. Mukaddime'ye ise Mevlânâ'yı insanlığın tanınmasından ve onu yüceltmesinden duyduğu sevinci ifadeyle ve buna hamdederek başlamıştır. Eserin ana başlıklarını soru, açıklamalarını ise cevap şeklinde vermektedir:

"Mevlevîlik Ne Demektir?"

Mevlevî, Mevlâ'ya mensup demektir. İlâhî insan, Tanrı adamı demektir...

Bî-vâsita feyz alır Şems'ten

Güyâ ki kamer de Mevlvî'dir

Bir cezbe eder cihâni tedvir

Eflâk da yer de Mevlvî'dir (s.45)"

Bahârî; tarîkat nedir, tekke nedir, tekkeler bidâyetten niçin tesis edilmişti, tasavvuf nedir gibi sorular sorup bu sorulara cevap vermiştir. Mevlvîhânelerde tarikat teşkilâtı, mevlvîhâneler ve bunlardaki makam sahiplerinin görevleri hakkında bilgilere mevcut Mevlvîhânelerin listesini de eklemiştir. Post-nişîn; mevlvîliğe özgü destâr, sikke- mevlvî serpuşu gibi dış giyim unsurlarını ve bunların taşıdığı anlamları açıklamıştır. Daha sonra Mevlvî sofrasından (sımat) ve bu sofranın âdâbından bahsetmiştir. Mevlvîlerde semâ' âyini, mûsikî, mûsikînin ruhta uyandırdığı tesirler gibi konuları açıklarken âyet ve hadislerden örneklerle anlatımını güçlendirmiştir. Ayrıca bazen sadece makâm şeyhinin arzusuna bağlı olarak semâ âyinlerinden sonra okunan niyâz âyininin de bahsetmiştir:

“Niyâz âyinin güftesi şudur:

*Şem'-i ruhuna cismimi pervâne düşürdüm
Evrâk-ı dili âteş-i sûzâne düşürdüm
Bir katre iken kendimi ummâne düşürdüm
Hayfa yolumu vâdi-yi hicrâne düşürdüm*

*Takrîr edemem derd-i derûnum elemim var
Mevlâyı seversen beni söyletme gâmim var*

*Dinle sözüme sana direm özge edâdır
Dervîş olana lâzım olan aşk-ı Hudâ'dır
Âşıkın nesi var ise ma'sûka fedadır
Semâ safâ câna şifâ ruha gıdâdır*

*Aşk ile gelin eyleyelim zevk u safâyı
Göklere değin ir görelim Hû ile Hâyı
Mestâne olup depredeyim çeng ile nâyı
Semâ safâ câna şifâ ruha gıdâdır*

*Ey sūfî bizim sohbetimiz câna safadır
Bir cür'amızı nûş idegör derde devâdır
Hak ile ezel ettiğimiz ahde vefadır
Semâ safâ câna şifâ ruha gıdâdır*

*Aşk ile gelin tâlib-i cüyende olalım
Şevk ile safâlar sürelim zinde olalım
Hazret-i Mevlânâ'ya gelin bende olalım
Semâ safâ câna şifâ ruha gıdâdır (s.96-97)”*

Mevlânâ'nın namaza bakış açısı *Mesnevî* ve *Divân-ı Kebîr*'den örneklerle desteklenerek anlatılmıştır.

Bahârî, Mevlevî âyinlerinden örnekler verdikten sonra bu âyinlerin mûsikî notaları, îfâ usulleri ve bestekârlarını tablo haline getirerek aktarmış Mevlevîhânelerde okunan ayinlerden ve bunların şark mûsikîsine etkisinden bahsetmiştir.

Eserin hemen her bölümünde Mevlânâ'nın *Mesnevî* ve *Divân-ı Kebîr*'inden örnekler vermiştir. Mevlevîliğin kurucusu Sultan Veled, Mevlevîlik, semâ' ve semâ'-zen gibi konularda şiirler yazmış Şeyh Gâlib, Hüseyin Fahri Dede gibi şairlerin şiirlerinden örnekleri de kaydetmiştir. Bazı bölümlerde duruma uygun kendi şiirlerinden örnekler de kaydetmiştir.

Eserin Metni'nden sonra Mevlevîler Arasında Kullanılan Ta'birâtta Bazıları bölümü eklenmiş (184-195) ve defter halinde yazılmış orijinal metnin verilme-

siyle kitap tamamlanmıştır.

Ehil bir el tarafından çok büyük emeklerle hazırlanmış bu eserin kapak tasarımını biraz daha ilgi çekici ve daha sanatsal olabilirdi. Tüm dünyanın kendisinden etkilendiği Mevlânâ'nın öğretileri ve sadece 20. yüzyılda Mevlevîlik değil Mevlevîliğin, doğuşundan günümüze kadar seyri hakkında daha geniş bir bilgi verilebilirdi.

Mevlevîliğe ilgi duyanlara, Mevlevîlikle ilgili araştırmalara kaynak olacak, aynı zamanda edebî zevki de okşayan bu güzide eseri günümüz okuyucularına kazandırdığı için değerli hocamıza teşekkür eder, bu alanda yeni çalışmalarını bekleriz.